

СУДОВА ВЛАДА В УКРАЇНІ. СУД І ПРАВОСУДДЯ.

В статті проаналізовано діяльність судової влади в Україні.

Ключові слова: суд, правосуддя, посадові особи, Конституційний Суд України, суди загальної юрисдикції, адміністративно – територіальний устрій, судова система.

В статье проанализирована деятельность судебной власти в Украине.

Ключевые слова: суд, правосудие, должностные лица, Конституционный Суд Украины, суды общей юрисдикции, административно – территориальное устройство, судебная система.

The article analyzed the judiciary in Ukraine.

Keywords: court, justice officials, the Constitutional Court of Ukraine, courts of law, administrative – territorial system, the judicial system.

Вступ. Судова влада – це діяльність всіх створених у державі судів, яка реалізується з допомогою притаманних їм і законодавчо засобів з метою впливу на поведінку суб'єктів права та суспільні відносини за участю цих суб'єктів. Для виконання покладеної на неї функції судова влада наділена владними повноваженнями і засобами примусу до виконання прийнятих нею рішень. Зокрема, конституційною засадою судочинства є обов'язковість виконання рішення суду, що вимагає від державних органів, посадових осіб, усіх громадян неухильного підкорення велінню судової влади.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У класичному вигляді теорія поділу влади була розроблена такими мислителями як Джон Локк та Шарль – Луї Монтеск'є.

Ідея поділу влади і виділення судової влади в самостійну гілку, знайшла своє відображення в Конституції України. Кожна з гілок єдиної державної здійснює лише їй притаманну функцію, має свою сферу реалізації, свою компетенцію.

Такий поділ державної влади забезпечує по – перше ефективність функціонування державної влади в інтересах суспільства і по –друге створює перешкоди для зловживання владою, її узурпації.

Виклад основного матеріалу. Судова влада займає особливе місце в системі державної влади. Взаємодія судової влади з іншими гілками влади в Україні здійснюється на основі “ механізму стримувань і противаг”, який полягає у тому, що органи законодавчої влади впливають на суди, створюючи для них законодавчу базу діяльності. Крім того ВРУ разом із Президентом України беруть участь у формуванні судової системи – призначені суддів. Але суди їм не підлеглі і зазначені органи не вправі контролювати законність вироків та інших судових рішень.

У свою чергу Конституційний Суд України наглядає за конституційністю законів, прийнятих ВРУ, що має наслідком втрату ними чинності з моменту прийняття. Взаємовплив вплив судової влади та органів виконавчої влади проявляється у тому, що суд може скасовувати суперечливі Конституції та законам України акти органів державного управління; розглядати скарги громадян на незаконні рішення, дії чи бездіяльність органів управління. Відповідно до ст. 19 Закону України “ Про судоустрій”, в Україні створюються адміністративні суди, що розглядатимуть адміністративні справи, пов'язані з правовідносинами в сфері державного управління (справи адміністративної юрисдикції).

Суди загальної юрисдикції утворюються і ліквіднуються Президентом України за поданням Міністра юстиції України, що узгоджується з Головою Верховного Суду України чи головою вищого спеціалізованого суду.

Власне, головне призначення судової влади – вирішення віднесених законодавством до її компетенції правових конфліктів, які виникли у суспільстві. Тому судова влада в системі державної влади є рівнозначною, рівноправною, паритетною.

Судова влада функціонує на засадах:

- незалежності
- самостійності
- відокремленості
- виключності
- під законності

Судова влада є незалежною, втручання будь-яких державних органів, посадових осіб в її діяльність є неприпустимим. При вирішенні справ судді керуються внутрішнім переконанням, обґрунтовуючи відповідне рішення доказами поданими сторонами у справі.

Самостійність судової влади означає:

- суди нікому не підвітні і мають для здійснення судових функцій усі необхідні повноваження, якими наділені законом;
- судові рішення не потребують попередньої згоди чи затвердження будь-якої посадової особи чи державного органу;
- вирок, рішення, постанова чи ухвала суду, які набрали законної сили є обов'язковими для адресатів, мають для них силу закону і є обов'язкові для виконання на території України;
- діяльність органів дізнання, досудового слідства, прокуратури не підміняє діяльність суду, а лише сприяє їй.

Відокремленість судової влади означає те, що суди не входять до будь-якої іншої системи державних органів, займають особливе місце в державному механізмі.

Виключність судової влади полягає у неможливості делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами.

Підзаконність судової влади означає те, що у своїй діяльності судді керуються виключно Конституцією та законами України. Підкорення суддів лише законів відбувається на підставі точного виконання ними матеріального і процесуального законодавства. Законами врегульовані компетенція, порядок утворення, структура, функції судів, питання їх кадрового та матеріально-технічного забезпечення.

Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, які виникли у державі. Якщо в разі спору з правовідносин має право звернутися до суду, компетенцією якого є розв'язання такого спору і суд не вправі відмовити в розгляді і вирішенні такого спору на підставі лише того, що її вимоги можуть бути розглянуті іншим органом у досудовому порядку.

Характерною особливістю судової влади є суворо регламентований законом процес, порядок її здійснення.

Отже, судова влада:

- 1) здійснює особливий вид державної діяльності (здійснення правосуддя);
- 2) є незалежною, самостійною, виключною, відокремленою, підзаконною гілкою влади.
- 3) реалізується за визначеною законом процедурою.

Суд – це конкретний державний орган, юрисдикція якого поширюється на визначене адміністративно-територіальне утворення; структурне утворення Збройних Сил України (гарнізон, регіон, вид ЗСУ); спори і справи, що підлягають розгляду судом відповідно до його спеціалізації (система спеціалізованих судів).

Судова система побудована за принципом територіальності – вона пристосована до адміністративно – територіального устрою.

Суди загальної юрисдикції створюються Президентом України за поданням Міністра юстиції України, що узгоджується з Головою Верховного Суду України чи головою вищого спеціалізованого суду. Місце-знаходження і статус суду визначається з урахуванням принципів територіальності і спеціалізації. Кількість суддів у судах визначається Президентом України за поданням Голови Державної судової адміністрації України, погоджена з Головою Верховного Суду чи головою вищого спеціалізованого суду, з урахуванням обсягу роботи суду, і в межах витрат, затверджених у Державному бюджеті на утримання судів.

Будь-який окремо взятий суд є структурною частиною судової системи України.

Судова система – це сукупність всіх судів, яка об'єднана у відповідності з їх компетенцією, завданнями і цілями організації та функціонування, побудована на принципі територіальності та спеціалізації та ґрунтується на конституційних засадах правосуддя.

В Україні діє два види судів – Конституційний Суд України та суди загальної юрисдикції, при цьому суди загальної юрисдикції утворюють систему судів, а Конституційний Суд України – єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні.

Будь –які інші державні і недержавні утворення, в тому числі у назві яких звучить слово “ суд “ (третейські суди, Міжнародний комерційний арбітраж), не належать до судової системи і органів судової влади.

Система судів загальної юрисдикції складається з загальних і спеціалізованих судів окремих юрисдикцій.

Загальні суди – це місцеві суди (району, району у місті, міські та міськрайонні суди, військові суди гарнізонів), апеляційні суди областей, апеляційні суди міст Києва та Севастополя, Апеляційний суд АРК, військові суди регіонів, апеляційний суд ВМС України, Апеляційний суд України.

Спеціалізованими судами є господарські та адміністративні суди. Ці суди окремо становлять підсистему, що входить до системи судів загальної юрисдикції.

Господарські суди України складаються з місцевих господарських судів (суди АРК, областей, міст Києва та Севастополя), апеляційних господарських судів у відповідних округах (Указом Президента України “Про утворення апеляційних господарських судів та затвердження мережі господарських судів України “ створено 7 апеляційних господарських судів, серед яких і Львівський апеляційний суд, який поширює свої

повноваження на територію Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської, Тернопільської, Чернівецької областей), Вищого господарського суду.

Адміністративні суди складаються з місцевих адміністративних судів у округах, апеляційних адміністративних судів у округах, Вищого адміністративного суду.

Найвищим судовим органом судів загальної юрисдикції згідно ст. 125 Конституції України є Верховний Суд України.

Судова влада реалізується шляхом здійснення правосуддя у формі цивільного, господарського, адміністративного, кримінального, а також конституційного судочинства. Правосуддя становить основний зміст судової влади і полягає у розгляді судами в судових засіданнях цивільних, господарських, адміністративних, кримінальних справ, а також справ конституційної юрисдикції і законному, обґрунтованому, справедливому їх вирішенні.

Правосуддя має місце тоді коли суд повно з'ясував усі істотні обставини справи, правильно застосував закон і постановив законне, обґрунтоване і справедливе судове рішення у справі.

Правосуддя – це особливий вид державної діяльності, що здійснюється судом на підставі закону, зміст якої становить розгляд і вирішення судових справ з метою забезпечення гарантованих Конституцією України та законами прав і свобод людини і громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства та держави, а результатом якого є постановлення правосудного судового рішення, яке має загальнообов'язковий характер.

З точки зору теорії права здійснення правосуддя є правозастосовною діяльністю, що ґрунтується на суворому дотриманні закону, тому вирішення відповідного спору з порушенням закону чи постановлення неправосудного рішення не можна назвати правосуддям. Тому дуже важливим є те щоб суд здійснював правосуддя на засадах верховенства права, забезпечувався захист прав і свобод людини і громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства та держави.

Перелічені завдання суду конкретизовані у відповідному процесуальному законодавстві.

Наприклад здійснення судом правосуддя у кримінальних справах спрямоване на: викриття осіб, винних у вчиненні злочинів, притягнення до відповідальності та їх справедливе покарання; захист осіб від безпідставного притягнення до кримінальної відповідальності і засудження невинуватих; охорону прав та законних інтересів громадян, юридичних осіб і держави, яким злочином заподіяно шкоду.

Завданням здійснення правосуддя у цивільних і господарських справах є охорона прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб – учасників цивільних і господарських правовідносин.

Поняття судової влади значно ширше поняття правосуддя, тому що судова влада проявляється в багатьох інших діях суду. Так, – наприклад усі суди і судові структури зобов'язані узагальнювати судову практику й аналізувати судову статистику. На основі таких узагальнень Пленум Верховного Суду України приймає керівні роз'яснення з питань застосування законодавства обов'язкові для виконання усіма судами загальної юрисдикції. Надалі Пленум контролює виконання судами цих постанов. (згадати про окремі ухвали суду).

Усі зазначені вище і багато інших повноважень суду є проявом судової влади, але виходить за рамки правосуддя.

Судочинство – це діяльність судів щодо розгляду і вирішення справ, віднесених до їхньої компетенції, а також дії інших суб'єктів, які реалізують свої права та обов'язки, вступаючи у процесуальні відносини із судом. Залежно від характеру матеріальних правовідносин з приводу яких виник спір судочинство є: конституційне, цивільне, господарське, адміністративне, кримінальне.

Отже, правосуддя здійснюється:

- суб'єктом його здійснення є лише суд;
- правосуддя здійснюється іменем держави;
- його сутність полягає у розгляді і вирішенні цивільних, господарських, адміністративних, кримінальних справ у формі судових засідань за участю сторін та інших учасників процесу, який проводиться на засадах змагальності.
- правосуддя здійснюється в чіткій процесуальній формі;
- правосуддя здійснюється з пріоритетом судової підвідомчості (роз'яснити).

Головною метою судово-правової реформи і формування незалежної судової системи, створення нового законодавства, вдосконалення форм судочинства. Для досягнення цієї мети були поставлені такі завдання:

- шляхом ефективного розмежування повноважень гарантувати самостійність і незалежність судових органів від впливу законодавчої і виконавчої влади;
- реалізувати демократичні ідеї правосуддя, вироблені світовою практикою і наукою;
- створити систему законодавства про судоустрій, яке б забезпечило незалежність судової влади;
- поступово здійснити спеціалізацію судів;
- максимально наблизити суди до населення;
- чітко визначити компетенцію різних ланок судової системи;
- гарантувати право громадянина на розгляд його справи компетентним, незалежним і неупередженим судом.

Висновки. Судово-правова реформа була запланована у три етапи.

На першому етапі пропонувалося, зокрема, внести зміни до Закону “ Про судоустрій України”, Кримінально-процесуального та Цивільно – процесуального кодексів України, прийняти закони про Конституційний Суд України, адвокатуру, про судоустрій і статус суддів, про нотаріат України, про акти громадянського стану, про судову експертизу, провести інтенсивну роботу по підготовці Кримінально-процесуального кодексу та деяких інших кодексів України. Не виконано такі завдання першого етапу реформи: не розроблені нормативні акти з питань оптимального навантаження суддів слідчих та інших працівників правоохоронних органів, їх матеріально-технічне забезпечення і розміщення тощо.

На другому етапі передбачалось: запровадити організаційні структури зі спеціалізації здійснення правосуддя в Україні, створити адміністративні суди, суди, які розглядають сімейні справи, завершити створення Інституту законодавства і правової реформи.

Третій етап передбачав вивчення і узагальнення ефективності судово-правової реформи, внесення змін до чинного законодавства з питань удосконалення діяльності судової влади, органів досудового слідства, прокуратури, юстиції, адвокатури, проведення подальшої роботи по спеціалізації судів, реалізацію наукових програм з удосконалення судово-правової реформи. Частково пройдено і цей етап, оскільки прийнято новий Закон “ Про судоустрій “, внесено істотні зміни до Закону про прокуратуру, чітко визначено повноваження Міністерства юстиції України та ін.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 року
2. Декларація про державний суверенітет України // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 31.
3. Закон України “ про державний захист працівників суду і правоохоронних органів “ від 23 грудня 1993 року № 3781 – XII
4. Закон України “ Про судоустрій” від 7 лютого 2002 р. // К.; Атіка, 2003.
5. Закон України “ Про Конституційний Суд України “ від 16 жовтня 1996 р. № 422/96 – ВР.
6. Закон України “ Про Вищу Раду юстиції “ від 15 січня 1998 року № 22/98 – ВР.
7. Закон України “ Про статус суддів “ від 15 грудня 1992 року № 2862-XII.
8. Закон України “ Про визнання та виконання в Україні рішень іноземних судів від 29 листопада 2001 р. №2860-III.
9. Закон України “ Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві “ від 23 грудня 1993 р. № 3782-XII.
10. Кримінально – процесуальний кодекс України. – К.: Юрінком Інтер, 2002.
11. Цивільно – процесуальний кодекс України. – К.: Атіка. – 2002.
12. Господарсько – процесуальний кодекс України. – К.: Атіка. – 2002.
13. Адвокатура в Україні // Бюлетень законодавства і юридичної практики. – 2000. – №4.
14. Азаров Ю. Що заважає адвокатурі працювати злагоджено // Право України. – 1998, №1. – с. 38-41.
15. Ануфрієв М. І. та ін. Соціально-правовий захист працівників органів внутрішніх справ України. – Харків.: Видавництво Університету внутрішніх справ, 2000.
16. Афанасєв В. Щодо регулювання виконавчого провадження // Право України. – 1994, №9. – с. 10.
17. Бондаренко І. Судова система України та її реформування в сучасних умовах // Право України. – 2002. – №8. – с. 37-39.
18. Бондаренко І. Правоохоронна діяльність і правоохоронні органи: поняття та ознаки // Право України. – 2003. – № 4. – с. 18-21.
19. Бородін М. Участь прокурора в цивільному процесі // Право України. – 1999. – №11. – с. 52.
20. Бойко В. Ф. Перебудову роботи судової системи необхідно здійснити у напрямі посилення захисту прав та інтересів громадян // Вісник Верховного Суду України. – 2001. – №3. – С.2-4.
21. Бринцев В. Д. Поєднання одноособової і колегіальної форм правосуддя в кримінальному процесі. – Право України. – 1995. – №7. – с.23-25.